

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo muzikine veikla kryptys

Rūta Girdzijauskienė

Lektorė socialinių mokslų
(edukologijos) daktarė
Klaipėdos universiteto
Muzikos pedagogikos katedra
K. Donelaičio g. 4, LT-5800 Klaipėda
Tel. (846) 39 87 34

Straipsnyje atskleidžiamos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo muzikine veikla kryptys: mokinių muzikinės patirties kaupimas, savarankiškumo skatinimas, kūrybinės saviraiškos poreikio stiprinimas. Taip pat parodomos šiomis kryptimis organizuotame pedagoginiame eksperimente dalyvavusių mokinių kūrybiškumo pokyčių tendencijos.

Įvadas

Žmogaus kūrybinių galių plėtojimas – vienas iš aktualiausių šiuolaikinės pedagogikos uždavinių. Tyrėjai sutinka, kad kūrybiškumas turi būti pradedamas ugdyti kuo jaunesniame amžiuje. Tačiau kartu pripažįstama, kad vaikų kūrybiškumo identifikavimas yra viena iš svarbesnių šio reiškinio tyrimo krypčių. Atsižvelgiant į tai, kad vaiko kūrybiškumas atsiskleidžia jam aktyviai veikiant, atskirai nagrinėtini ir kūrybiškumo raiškos ypatumai bei jo ugdymo galimybės kiekvienoje iš galimų veiklos, ir muzikinės, sričių. Todėl **tyrimo objektu** pasirinktas pirmų–antrų klasių mokinių kūrybiškumas ir jo ugdymas muzikine veikla. **Tyrimo tikslas:** atskleisti pirmų–antrų klasių mokinių kūrybiškumo ypatumus ir jo ugdymo muzikine veikla kryptis. **Tyrimo metodai** – literatūros šaltinių, švietimo dokumentų, statistikos duomenų analizė, kūrybiškumo aprašas, testai, klausimynai, pokalbiai

su vaikais ir muzikos pedagogais, stebėjimas, pedagoginis eksperimentas ir kita.

Mokslinėje literatūroje kūrybiškumas dažnai nagrinėjamas kaip mąstymas, gebėjimas, asmenybės savybė, procesas ir jo metu gaunamas produktas. Pasaulio ir Lietuvos psichologų ir pedagogų darbų analizė paskatino pasirinkti požiūrį į kūrybiškumą kaip asmenybės savybę, muzikinėje veikloje pasireiškiančią muzikos interpretavimo, komponavimo ir vertinimo sklandumu, lankstumu, įžvalgumu ir originalumu. Remiantis tyrinėtojų įžvalgomis galima teigti, kad pirmų–antrų klasių mokinių kūrybiškumą, pasireiškiantį interpretuojant, rodo muzikos atlikimo laisvumas, jautrumas, kryptingumas, išraiškumas. Kūrybiškumą, pasireiškiantį komponuojant muziką, rodo komponavimo nuoseklumas, įvairumas, tikslumas, nestandartiškumas. Kūrybiškumą, pasireiškiantį vertinant muziką, atskleidžia vertinimų aiškumas, įvairiapusiškumas, adekvatumas, savitumas. Taip pat kūrybiš-

kumas, kaip asmenybės savybė, muzikinėje veikloje pasireiškia teigiamais ir neigiamais vaikų išgyvenimais (pasitenkinimu, pasigėrėjimu, pasididžiavimu, liūdesiu ir kt.). Remiantis šiais pirmų–antrų klasių mokinių kūrybiškumo raiškos muzikinėje veikloje rodikliais ir jų empiriniais požymiais buvo atliktas tyrimas, kurio rezultatai parodė, kad tiriamųjų kūrybiškumas nėra didelis: labai kūrybingų vaikų rasta tik penktadalis, o mažai kūrybingų – daugiau nei trečdalis¹. Tai rodo kryptingų pedagoginių pastangų, ugdant šio amžiaus vaikų kūrybiškumą muzikine veikla, tikslingumą.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo muzikine veikla kryptis ir parodyti šiomis kryptimis organizuotame pedagoginiame eksperimente dalyvavusių mokinių kūrybiškumo pokyčius. 1999–2001 metais vykusiame tyrime dalyvavo 51 pirmų ir antrų klasių mokinys. Iš jų 26 pirmokai ir 25 antrokai (trečiu tyrimo etapu antrokai ir trečiokai), 18 berniukų ir 33 mergaitės. Kontrolinėje grupėje mokėsi 46 pirmaklasiai (22) ir antraklasiai (24), iš jų – 17 berniukų ir 29 mergaitės. Svarbiausiomis jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo muzikine veikla kryptimis pasirinkta: mokinių muzikinės patirties kaupimas, savarankiškumo skatinimas, kūrybinės saviraiškos poreikio stiprinimas.

1. Pirmų–antrų klasių mokinių muzikinės patirties kaupimas

Pasirinktai prielaidai pagrįsti remtasi pedagogų ir psichologų (B. S. Bloom, 1985; T. Amabile, 1996; B. Weiner, 1986; M. Csikszentmihalyi, 1996; H. Gardner, 1993; V. Jonynienė, 1987 ir kt.) teiginiais apie kūrybiškumo priklausau-

mybę nuo asmens turimos patirties, t. y. įgytos informacijos ir išmoktų veiksmų sancaupos. Turėdamas įvairių žinių, vaikas gali jas pritaikyti skirtingose veiklos srityse, išbandyti savo jėgas įvairiose kūrybinės veiklos srityse, atrasti, kas jam sekasi geriausiai, mokytis kūrybiškai veikti kiekvienoje gyvenimo situacijoje.

Muzikinės patirties įtaką kūrybiškumui pažymi ir daugelis muzikos pedagogų. Įvairūs autoriai pabrėžia skirtingas muzikinės patirties sudedamąsias dalis: emocijų–vertybių santykių su muzika (Z. Rinkevičius, 1998; A. Pilčiauskas, 1998), muzikos suvokimą (B. Teplov, 1961; B. Asafjev, 1973, ir kt.), muzikinius mokėjimus ir įgūdžius (D. J. Elliott, 1995; E. E. Gordon, 1999) ir kt. Aptardama muzikinę patirtį Lietuvos edukologė A. Katinienė (1994) išskiria tokius jos komponentus: muzikinės estetinės žinios, išoriniai (muzikavimas, kūrybiniai sceniniai) ir vidiniai (dėmesys, atmintis, protiniai veiksmai) mokėjimai, muzikiniai įgūdžiai (dainavimo, ritmikos, grojimo). H. Šečkunienė (2000) muzikinę patirtį apibūdina kaip muzikos žinių, mokėjimų, įgūdžių, besireiškiančių subjektyvia emocijų raiška įvairioje muzikinėje veikloje ir formuojančių muzikos vertybių sistemą, visumą. Taigi galime daryti išvadą, kad sėkmingai kūrybinei veiklai vaikai turi turėti tam tikrų žinių, muzikinės veiklos mokėjimų ar įgūdžių bei gebėti pajusti, išgyventi meninę muzikos prigimtį. Atsižvelgus į tai buvo iškelti šie muzikinės patirties kaupimo uždaviniai: plėtoti pirmų–antrų klasių mokinių mokėjimą komponuoti, interpretuoti ir vertinti muziką; žadinti mokinių meninius išgyvenimus.

Plėtojant mokinių mokėjimą interpretuoti, komponuoti ir vertinti muziką norėta ne tik *įtraukti mokinius į įvairiapusę muzikinę veiklą*, bet ir skatinti juos *įvairiai dalyvauti kiekvienoje muzikinėje veikloje*. Tuo tikslu vaikai buvo pratinami įvairias būdais komponuoti muziką (improvizuoti, kurti kompozicijas), atlikti dainas (su pritarimu ar be jo, su žodžiais ar skieme-

¹R. Girdzijauskienė. I–II klasių mokinių kūrybiškumo muzikinėje veikloje ypatumai // Acta Paedagogica Vilnensia. 2002. Nr. 9.

niu ir kt.) bei vertinti klausomus ar atliekamus muzikos kūrinius (verbalizuojant savo vertinimus, patirtus išgyvenimus išreiškiant judesiu ir kt.).

Kaupiant muzikinę patirtį, žinių teikimas atskirai nebuvo išskirtas, nes mokant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus žinios tarytum natūraliai „atrandamos“ praktinėje, kūrybinėje veikloje. Kita vertus, kai kurie šio amžiaus vaikai jau turi nemažai muzikinių žinių. Tad muzikos pamokose mokiniai buvo skatinami pasidalyti tomis žiniomis, o kartu siekta jas susisteminti ir papildyti. Norėta padėti vaikams susidaryti *muzikinių žinių sistemą*, apimančią keturis blokus: 1) žinios apie tai, *kas kuria* muziką (gamtos garsai, lietuvių liaudis, kompozitoriai, vaikai); 2) žinios apie tai, *kaip kuriama* muzika (kūrybos motyvai, būdai, naudojamos muzikos išraiškos priemonės); 3) žinios apie tai, *kas atlieka* muziką (muzikos instrumentai, atlikėjai); 4) žinios apie tai, *kaip atliekama* muzika.

Kartu siekta mokomąją medžiagą organizuoti taip, kad mokiniai galėtų *muzikines žinias įvirtinti įvairiapusėje muzikinėje veikloje*. Muzikos pamokose vaikai ne tik komponavo, bet ir atliko tai, kas sukurta, vertino savo ir draugų kūrybos rezultatus; interpretuodami muziką aptarė kūrinio nuotaiką ir poetinį tekstą, numatė muzikos atlikimo būdus, vertino atlikimo kokybę; vertindami muziką jai pritaikė pritarimą, ieškojo muzikos apibūdinimų, kūrinio savybės perteikė judesiu, spalva, linija ir panašiai.

Taip pat muzikos pamokose siekta taikyti *įvairius mokymo komponuoti ir interpretuoti muziką metodus*. Interpretuojant muziką vaikai buvo skatinami skirtingai ją atlikti (keisti tempą, dinamiką, nuotaiką ir pan.), dainuoti įvairia sudėtimi (solo, ansamblis, choras), įvairiomis formomis pristatyti savo veiklos rezultatus. Improvizuojant taikyti tokie kūrybiškumą skatinantys metodai: klausimų-atsakymų, antifoninis, muzikinio pokalbio, orkestro ir kt. Kurti kompozicijas jaunesnieji moksleiviai buvo pra-

tinami pritaikant eilėms melodiją, melodijai pritarimą, užbaigiant nebaigtas melodijas ir kt. Atsižvelgiant į pamokos temą, tikslus, mokinių gebėjimus taikytos ir *skirtingos kūrybos formos* (individuali, grupinė, kolektyvinė), naudotos *įvairios komponavimo priemonės* (ritminiai ir melodiniai instrumentai, skambantys kūno judesiai ir kt.).

Plėtojant mokinių mokėjimą interpretuoti, komponuoti ir vertinti muziką, buvo parinktas įvairių stilių, žanrų, nuotaikos bei tematikos *vokalinis repertuaras ir muzikos kūriniai, skirti klausyti*. Klausyti skirtą repertuarą praturtino me vokalinės muzikos pavyzdžiais, atlikti skirtus kūrinius papildė me minorinės dermės, tridaliaio metro dainomis. Kaip parodė muzikos vadovėlių analizė, tokių kūrinių pateikiama nepakankamai.

Pasak A. Piličiausko (1998), **muzikinėje veikloje patiriami meniniai išgyvenimai** – svarbiausia muzikos pažinimo „statybinė medžiaga“. Norint vaikus išmokyti muzikos, būtina ją pažinti ir veikti pagal jos dėsningumus: suvokti meninę muzikos prigimtį, aktualizuoti estetinį jos turinį, vadovautis grožio, dvasingumo, darnos kriterijais (Z. Rinkevičius, 1998). Tad siekiant žadinti mokinių meninius išgyvenimus buvo iškelti šie uždaviniai: įtraukti mokinius į situacijas, kuriomis jie galėtų pajusti, išgyventi dvasines muzikos kūrinių vertybes; pratinti vaikus įvairioje veikloje vadovautis grožio kriterijumi.

Įgyvendinant šiuos uždavinius pirmiausia buvo parinktas meniškai vertingas muzikinis repertuaras, apimantis lietuvių liaudies ir profesionalių kompozitorių sukurtus muzikos kūrinius. Juos klausant ar atliekant išskirtinis dėmesys buvo skirtas muzikinių intonacijų, instrumentinio pritarimo, poetinio teksto ir muzikos ryšio analizei, atskleisti muzikos išraiškos priemonių poveikį klausytojui ar atlikėjui.

Laikytasi nuostatos, kad emocinė pajauta – svarbiausia muzikos pažinimo šiame amžiuje

grandis, todėl daug dėmesio skirta mokyti vaikus atidžiai, susikaupus klausytis muzikos. Tuo tikslu taikyti įvairūs dėmesį, o kartu ir klausymo nuostatas stiprinantys būdai (žaidimas „Koncertų salė“, „Vaizduotės kelionė“ ir kt.). Taip pat vaikai buvo raginami analizuoti, kodėl yra kuriama, atliekama ir klausoma muzika, skatinami įžvelgti muzikos dvasines vertybes, siektasudaryti sąlygas jas išgyventi, jomis žavėtis. Kartu mokiniai buvo pratinami atkreipti dėmesį į tai, ar jiems patiems pavyksta išklausyti muziką dėmesingai, ar jų muzikos vertinimai yra nuoširdūs ir atviri.

Ypač reikšminga emociškai nuspalvinto pasidailijimo meniniais išgyvenimais sąlyga laikytas asmeninis pedagogo pavyzdys. Pasak A. Piličiausko (1998), verbalizuodamas patirtas muzikines emocijas, pedagogas privalo būti emociškai aktyvus ir nevengti pirmasis atskleisti, kaip kūrinys paveikė jo emocinį pasaulį. Žadinant meninius išgyvenimus svarbia laikyta ir kita autoriaus idėja – asmeninės prasmės metodas, nes įsisaugojus kūrinio poveikio asmeninę prasmę, atlikėjas „negali likti indiferentiškas įvykių stebėtojas, nes pateikdamas klausytojui kūrinį, jis pateikia patį save: idealus, įsitikinimus, dvasinio gyvenimo principus“ (1998, p. 227). Todėl norėta, kad kiekvienas mokinyas atrastų savitą santykį su atliekama muzika. Tuo tikslu buvo siekiama sukurti muziką atitinkančią nuotaiką, mokoma suprasti apdainuojamų personažų charakterius, kūrinis atlikti skirtingomis nuotaikomis, įsivaizduojant skirtingas atlikimo aplinkybes. Komponuojant muziką vaikai buvo raginami prisiminti vieną ar kitą savo gyvenimo įvykį, o patirtas emocijas perteikti muzikos garsais, pratinami siekti savo darbų išraiškingumo ir estetiškumo, skatinami šiuo aspektu vertinti savo ir klasės draugų kūrybą.

Svarbia meninių išgyvenimų žadinimo sąlyga laikyta mokinių koncertinė veikla, mat jos metu vaikai mokomi ne tik pristatyti savo kūrybos rezultatus, bet ir pasidalyti su aplinkiniais

tuo, kas pajauta ir suprasta, pamatyti ir įvertinti dainavimo poveikį klausytojams. Tuo tikslu mokiniai koncertavo mokytojams, draugams, tėvams, ikimokyklinių įstaigų vaikams, giedojo bažnyčioje. Mokykloje buvo organizuojami ir kitų meninių kolektyvų pasirodymai. Vaikai turėjo galimybę palyginti jų pačių ir svečių muzikinius pasirodymus, aptarti, kuo skiriasi atlikėjų ir klausytojų patiriami meniniai išgyvenimai, pajusti vienos ar kitos šventės dvasią, koncerto aplinkos specifiką.

2. Mokinių savarankiškumo muzikinėje veikloje skatinimas

Kūrybiškumą tyrinėję mokslininkai (T. Amabile, 1996; M. Csikszentmihalyi, 1996; H. Gardner, 1993; L. Jovaiša, 1993 ir kt.) pripažįsta, kad kūrybiškai mąstyti gali tas, kuris geba mąstyti savarankiškai. Savarankiškumo skatinimo aktualumą patvirtino ir tyrimo, kurio metu buvo siekiama nustatyti kūrybiškumo ir kai kurių kitų kūrybiškai asmenybei būdingų asmenybės savybių (gebėjimas bendrauti, savarankiškumas, smalsumas, darbštumas) ryšį, rezultatai. Tiriamuosius mokančių pradžios mokyklos pedagogų buvo paprašyta įvertinti šias savo mokinių savybes. Vertinimo kriterijumi buvo pasirinktas jų pasireiškimo stabilumas, padėjęs išskirti keturis šių savybių lygius (1 lentelė).

Kaip galima pastebėti, dauguma pirmų–antrų klasių mokinių yra darbštūs, smalsūs, gebantys bendrauti. Kiek mažiau šio amžiaus mokiniams būdingas savarankiškumas: labai savarankiškų buvo tik ketvirtadalis, o nesavarankiškų (žemas ir vidutinis lygis) daugiau nei trečdalis.

Matematinės statistikos metodais siekta atskleisti išskirtų mokinių asmenybės savybių ir pavienių kūrybiškumo parametrų ryšį (2 lentelė).

Kaip galime pastebėti, kai kurie kūrybiškumo parametrai yra susiję su mokinių smalsumu ir darbštumu, nors ryšys ir nėra labai stip-

1 lentelė. Pirmų–antrų klasių mokinių tirtų asmenybės savybių ypatumai (sk., proc.)

Asmenybės savybės	Jų lygiai			
	Žemas	Vidutinis	Aukštas	Labai aukštas
Gebėjimas bendrauti	7 3.4	42 20.5	91 44.4	65 31.7
Savarankiškumas	13 6.3	59 28.8	76 37.7	57 27.8
Smalsumas	3 1.5	49 23.9	80 39.0	73 35.6
Darbštumas	5 2.5	46 22.9	74 36.8	76 37.8

2 lentelė. Pirmų–antrų klasių mokinių kūrybiškumo ir kitų asmenybės savybių ryšys

Asmenybės savybės	Kūrybiškumo apraiškos			
	Sklandumas	Lankstumas	Išvalgunas	Originalumas
Gebėjimas bendrauti				–
Savarankiškumas	r = 0,38 *	r = 0,35 *	r = 0,32 *	r = 0,32 *
Smalsumas		r = 0,33 *		–
Darbštumas	r = 0,32 *	–	–	r = 0,33 *

* $p < 0,05$ – požymių ryšio nerasta

rus. Kartu tyrimo duomenys parodė egzistuojant reikšmingą visų kūrybiškumo apraiškų ir mokinių savarankiškumo ryšį. Taip pat nustatyta, kad savarankiškumas ypač susijęs ir su mokinių kūrybiškumu komponuojant muziką ($r = 0,36$, $p < 0,001$). Šie duomenys dar kartą patvirtina teiginį, kad ugdant mokinių kūrybiškumą labai svarbu skatinti jų savarankiškumą.

Pasak L. Jovaišos (1997), savarankiškumas – esminė asmenybės savybė, leidžianti protingai pasirinkti veiklos ir bendravimo tikslus, priemones ir būdus, aktyviai ir produktyviai veikti. Mokinių savarankiškumas išryškėja tiek funkcinėje, tiek sudėtingesnėje praktinėje ir teorinėje veikloje: atliekant paprasčiausias užduotis, išsakant savo vertinimus, pasirenkant veiklos priemones ar būdus, kuriant naujus darbus ir kt. Todėl siekiant skatinti mokinių savarankiškumą muzikinėje veikloje buvo iškelti šie uždaviniai: skatinti mokinius savarankiškai in-

terpretuoti, komponuoti ir vertinti muziką; sudaryti sąlygas pasirinkti veiklos būdus, formas ir priemones; sudaryti galimybę mokiniams dalyvauti planuojant ir organizuojant muzikinę veiklą pamokoje.

Tuo tikslu komponuojant muziką mokiniai buvo pratinami savarankiškai ieškoti naujų garso išgavimo (instrumentais, skambančiais kūno judesiais) būdų, raginami atrasti jų taikymo galimybes. Vertinant muziką vaikų buvo prašyta nekartoti klasės draugų minčių, o sakyti tik tai, ką jie patys jaučia ar mano. Siekta, kad kiekvieną pamoką kiek įmanoma daugiau mokinių galėtų išsakyti savo vertinimus. Kaip viena iš mokinių savarankiškumo skatinimo formų buvo taikyti grupinio darbo metodai.

Tuo tarpu interpretuojant muziką mokinių asmeninei iniciatyvai pasireikšti esama kur kas mažiau erdvės nei kitų rūšių muzikinėje veikloje, mat kiekviena daina turi savitą muzikinį su-

muzikuojama dažniausiai kolektyviai, o dainavimo kokybė priklauso nuo bendrų visos klasės pastangų. Praktika rodo, kad patiems vaikams nėra lengva suvokti savo indėlį į bendrą klasės skambėjimą. Siekiant parodyti vaikams, kad kiekvieno iš jų dainavimas yra labai svarbus perteikiant dainos meninį vaizdą, siekta kiek įmanoma daugiau mokinių pastebėti ir teigiamai įvertinti už įvairius atlikimo aspektus (išraiškingumą, vieno ar kito dainos momento sėkmingą atlikimą ir kt.).

Labai svarbia savarankiškumo skatinimo sąlyga – laisvė rinktis. Kaip teigia egzistencialistai, žmogaus laisvė – tai pasirinkimo galimybė, nes laisvai pasirinkdamas žmogus kuria savo pasaulį, kuria pats save. Todėl skatinant mokinių savarankiškumą dėmesys buvo kreiptas sudaryti pasirinkimo galimybės visų rūšių muzikinėje veikloje. Improvizuodami balsu galėjo laisvai rinktis garsų aukštį, ritmines vertes, melodijų apimtį. Improvizuodami su tekstu – kūrybos tematiką, improvizuodami judesiu – įvairius judesius, judėjimo erdvę. Kuriant kompozicijas mokiniams buvo leista pasirinkti kūrybos tematiką, formą, priemones, o interpretuojant muziką – dainos atlikimo tempą, dinamiką, pritarimą, atlikėjų sudėtį. Vertindami muziką mokiniai galėjo rinktis vertinimo būdą (referentinį, formalistinį, ekspresyvių), išsakyti savo nuomonę apie muzikos sukūrimo motyvus, argumentuoti atlikėjų sudėties tikslingumą ir pan. Visų rūšių muzikinėje veikloje vaikams buvo sudaromos sąlygos pasirinkti užduočių atlikimo greitį.

Skatinant mokinių savarankiškumą laikytasi nuostatos, kad mokiniams veikiant pedagogas yra tik pagalbininkas. Iškilus sunkumų ar nesėkmės atveju vaikai buvo raginami patys ieškoti problemos sprendimo būdų. Kita vertus, manyta, kad kūrybinėje veikloje vaikai nebūtinai turi patirti tik sėkmę. Ne mažiau reikšmingu jų savarankiškumo plėtrai laikytas mokėjimas pralaimėti, suprasti nesėkmės priežastis,

daryti išvadas apie galimus kūrybinės veiklos tobulinimo būdus. Svarbiausias pedagogo uždavinys – gebėjimas išreikšti tikėjimą vaiko galia įveikti sunkumus.

Taip vaikai buvo skatinami būti mokytojo bendradarbiais planuojant ir organizuojant darbą klasėje. Tuo tikslu mokiniai buvo pratinami patys reguliuoti savo ar draugų elgesį, kurti elgesio normas muzikos pamokose, reikšti savo pageidavimus (kokią veiklą jie norėtų pasirinkti, kokius muzikos kūrinius pakartoti, paklausti ir pan.). Kartu vaikai mokėsi suvokti savo pasirinkimų įtaką pamokos eigai, pratinosi suprasti, kad jų veikla lemiamą ir kitų žmonių pasirinkimų, o asmeninė nuomonė ne visada sutampa su bendru klasės sprendimu.

3. Kūrybinės saviraiškos poreikio stiprinimas

Turėdamas muzikinės patirties vaikas kūrybinėje veikloje gali įprasminti savo mintis, idėjas, jausmus. Tačiau net ir labai turtinga patirtis bus mažai reikšminga, jei natūralus vaikų veiklumas bus slopinamas, blokuojamas. Pasak E. Rimkutės (1993), nei pasamdyti, nei priversti būti kūrybingam negalima. Galima tik leisti, netrukdyti, sudaryti sąlygas vaikui veikloje realizuoti savo patirtį, išreikšti savo gabumus ir gebėjimus. Tik laisvai reiškiantis atsiskleidžia individualybė, jos talentai ir išgyvenimai.

Išskirtinį dėmesį save išreiškiančiai, save realizuojančiai asmenybei ugdyti skiria humanistinės psichologijos atstovai (A. Maslow, 1972; C. Rogers, 1968; A. Combs, 1967 ir kt.), pabrėžiantys ugdymo orientaciją į žmogų, akcentuojantys pagalbą vaikui išreiškiant save, tampant geresne ir harmoningesne asmenybe. Saviraiška čia apibūdinama kaip gerai funkcionuojančio žmogaus poreikių reiškimasis, kaip tapimas tuo, kuo žmogus iš tikrųjų yra. Lietuvos mokslininkų manymu, saviraiška – asmenybės savęs reiškimas veikla (gebėjimų, gabumų rea-

lizavimas, poreikių patenkinimas, tikslų pasiekimas) ir savęs įkūnijimas tos veiklos rezultatuose (Psichologijos žodynas, 1993); asmenybės prigimties ir patirties realizavimas veikloje, elgesyje, išsakykmuose (L. Jovaiša, 1993). Iš to, kas pasakyta, aiškėja, kad saviraiškos poreikį turi kiekvienas vaikas ir jis natūraliai pasireiškia nesant vidinių ar išorinių kliūčių (nepatenkinti pagrindiniai poreikiai, nerealūs paties individo tikslai, idealai ir kt.).

Siekiant padėti vaikui geriau save išreikšti tyrėjai siūlo: skatinti laisvai reikšti savo mintis, pratinti atrastivadinį vertinimo lokusą, sudaryti sąlygas atsiverti savo patirčiai, nesibaiminant prarasti vidinę autonomiją (C. Rogers, 1968); patenkinti pagrindinius vaiko poreikius, padėti jam save identifikuoti, suprasti savo pašaukimą, pajusti gyvenimo vertę ir pasisekimą (A. Maslow, 1972); sudaryti vaikams sąlygas save atrasti, išbandyti, padėti suvokti savo tikruosius norus, troškimus ir sugebėjimus, pagelbėti ieškant savo gyvenimo tikslo ir pasirenkant prasmingo gyvenimo kryptį (L. Jovaiša, 1993; V. Aramavičiūtė, 1998; J. Daukšytė, 1993 ir kt.). Tad siekiant žadinti mokinių kūrybinės saviraiškos poreikį iškelti šie uždaviniai: pratinti vaikus savo mintis, idėjas, jausmus įprasminti muzikine veikla; sukurti kūrybiškumui palankią aplinką, kurioje būtų patenkinamiesminiai vaiko poreikiai (saugumo, bendrumo, reikalingumo, pagarbos ir savigarbos).

Pripažįstant minčių ir jausmų raiškos kūrybinėje veikloje svarbą, buvo parengtos užduotys, kurias atliekant vaikams sudaroma galimybė laisvai išsakyti ir įprasminti muzikinėje kūryboje juos jaudinančias problemas. Komponuojant muziką vaikai buvo raginami pasirinkti jiems įdomias, aktualias temas, sugalvoti jiems artimus tekstus muzikai. Klausant muziką buvo siekta sudaryti galimybę laisvai kilti vaizdiniais ir asociacijoms. Interpretuojant muziką mokiniai buvo pratinami įsivaizduoti galimas dainų atlikimo situacijas, numatyti jų

skambėjimo įtaką įsivaizduojamiems klausytojams ir pan.

Labai svarbiu uždaviniu laikytas ir vaiko skatinimas išsakyti savo muzikinius išgyvenimus ir muzikinėje kūrybinėje veikloje patiriamas emocijas. Manoma, kad tai padės vaikams suprasti ir įsisąmoninti, kas jaučiama, tam, kad jie galėtų savo jausmus geriau pažinti ir įprasminti muzikinėje kūryboje. Reikšmingiausia sąlyga laisvai minčių raiškai laikytas išorinio vertinimo nebuvimas, t. y. vengta vaikų pasisakymus vertinti vienareikšmiškai (gerai–blogai, patiko–nepatiko). Norėta, jog kiekvienas mokinys pajustų, kad jo nuomonė yra svarbi ir vertinga.

Siekiant sudaryti kūrybiškumui palankią aplinką, išskirtinis dėmesys buvo kreipiamas į nuširdžių, šiltų, tarpusavio supratimu pagrįstų mokytojo ir mokinių santykių kūrimą. Šiuo tikslu buvo siekta pajauti mokinių emocinę būseną, išklausyti kiekvieną vaiką, suprasti jį jaudinančias problemas, į tai atsivėlgiant parinkti individualias pedagoginio poveikio priemones. Nevengta pasidalyti mintimis, kas pedagogą vaiko elgesyje džiugina ar kelia nerimą.

Reikšmingais laikyti ne tik mokytojo ir mokinių, bet ir pagarbūs, geranoriški mokinių tarpusavio santykiai. Kaip teigia tyrėjai, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai labiau domisi savo nei kitų veiklos rezultatais, džiaugiasi savo kūrybiniais laimėjimais, kartu esti abejingi arba netgi nepakantūs kitų sėkmei. Todėl mokiniai buvo pratinami vertinti tai, kas jų pačių ir klasės draugų veikloje yra vertinga, skatinami įžvelgti gerąsias klasės draugų kūrybinės veiklos ypatybes, pažymėti, kuo įdomi kito nuomonė, pasidžiaugti bendraklasių sėkme.

4. Kūrybiškumo kaitos tendencijos

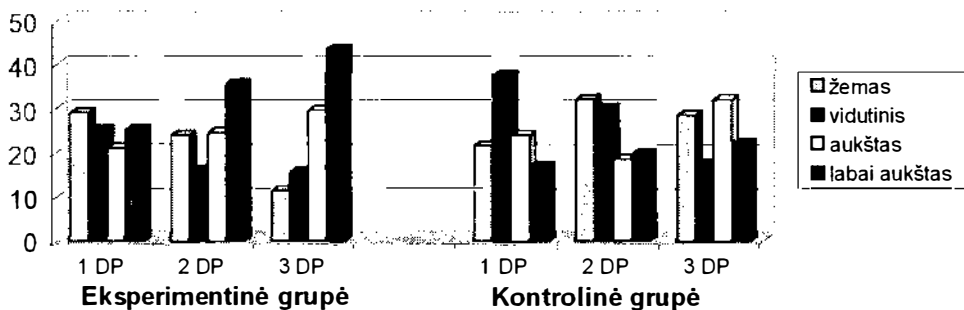
Šiomis kryptimis organizuoto pedagoginio eksperimento metu atlikti trys diagnostiniai pjūviai, intervalui tarp kiekvieno esant šešiams mokslo metų mėnesiams. Tyrimo metu išryškė-

jo eksperimentinės ir kontrolinės grupių vaikų kūrybiškumo pokyčiai, leidę įsitikinti kryptingo ugdymo efektyvumu. Palyginus suskaičiuotas statistines reikšmes su kritine reikšme $\chi^2 = 7,81$, $p < 0,05$ (A. Aksomaitis, 2000), eksperimento pradžioje statistiškai reikšmingo skirtumo tarp šių grupių neužfiksuota ($\chi^2 = 1,2$, $p > 0,05$). Tuo tarpu antrojo ir trečiojo diagnostinių pjūvių metu gauti duomenys rodo esant reikšmingus abiejų grupių kūrybiškumo skirtumus ($2DP-\chi^2 = 7,79$, $3DP-\chi^2 = 10,45$, $p < 0,05$), o kiekybinė duomenų analizė rodo, kad kūrybiškesni tapo eksperimentinės grupės mokiniai (1 pav.).

Paaikškėjo, kad eksperimentinėje grupėje tolygiai daugėjo kūrybiškų mokinių: tyrimo pabaigoje labai aukšto kūrybiškumo vaikų buvo beveik du kartus daugiau, o žemo – beveik tris kartus mažiau. Kontrolinės grupės mokinių kūrybiškumas per pusantų metų pasikeitė nežymiai.

Paviinių kūrybiškumo apraiškų (sklandumo, lankstumo, įžvalgumo, originalumo) pokyčių skirtumas eksperimentinėje ir kontrolinėje grupėse taip pat nustatytas naudojant χ^2 kriterijų (3 lentelė).

Statistiškai reikšmingi skirtumai eksperimentinėje grupėje nustatyti tarp pirmojo ir trečiojo pjūvio metu gautų sklandumo, lankstumo ir įžvalgumo rezultatų. Pasirodo, kad eksperimentinėje grupėje tolygiai daugėjo aukšto sklandumo ir lankstumo mokinių. Vaikų, kuriems tai nebūdinga, mažėjo, o kontrolinėje grupėje – daugėjo. Taigi tyrimo pabaigoje labai aukšto lankstumo mokinių eksperimentinėje grupėje buvo tris kartus daugiau (E – 49 proc., K – 15,8 proc.), o žemo – du kartus mažiau (E – 11,8 proc., K – 25,9 proc.). Abiejose grupėse tolygiai daugėjo įžvalgių ar net labai įžvalgių mokinių. Tik eksperimentinėje grupėje labiausiai pakito labai aukšto (nuo 28,5 proc. iki 43,1 proc.), o kontro-

1 pav. Eksperimentinės ir kontrolinės grupių mokinių kūrybiškumo muzikinėje veikloje pokyčiai

3 lentelė. Kūrybiškumo apraiškų pokyčių skirtumai eksperimentinės ir kontrolinės grupių viduje (χ^2)

Kūrybiškumo apraiškos	Grupės	Pjūviai		
		1–2	2–3	1–3
Sklandumas	Eksperimentinė	5.295	3.629	13.528
	Kontrolinė	1.187	0.235	2.278
Lankstumas	Eksperimentinė	2.668	4.342	12.424
	Kontrolinė	2.702	7.124	1.314
Įžvalgumas	Eksperimentinė	1.972	6.813	8.860
	Kontrolinė	1.122	7.234	8.341
Originalumas	Eksperimentinė	5.241	0.764	6.896
	Kontrolinė	1.719	2.201	5.083

linėje – aukšto (nuo 21,1 proc. iki 36,8 proc.) įžvalgumo mokinių skaičius. Mažiausi pokyčiai pastebėti lyginant skirtingu metu gautus tiriamųjų originalumo duomenis.

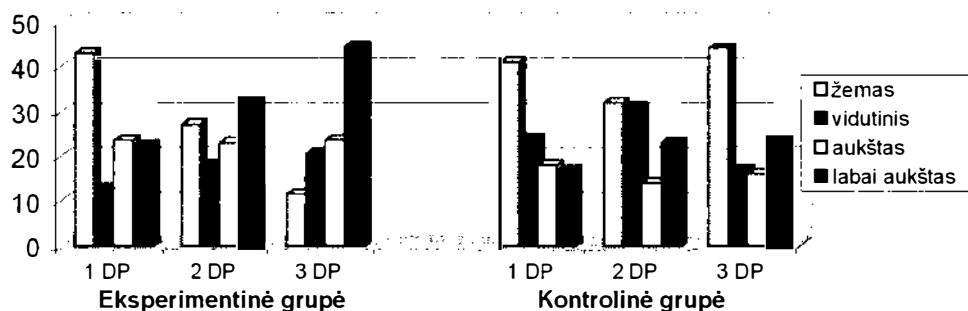
Tyrimo rezultatai išryškino mokinių kūrybiškumo, pasireiškiančio visų rūšių muzikinėje veikloje, pokyčius.

Mokinių interpretavimo pokyčiai. Palyginus abiejų grupių mokinių kūrybiškumo, pasireiškiančio interpretuojant muziką, pokyčius nustatyta, kad kryptingas ugdymas teigiamai lėmė eksperimentinės grupės mokinių kūrybiškumą (2 pav.).

Kaip galima pastebėti, eksperimentinėje grupėje labai aukštą lygį pasiekė dvigubai daugiau vaikų (nuo 22 proc. iki 43,7 proc.), o labai že-

mo kūrybiškumo mokinių sumažėjo daugiau nei triskartus (nuo 42 proc. iki 12,6 proc.). Tuo tarpu kontrolinėje grupėje mokinių kūrybiškumas kito labai nežymiai. Išanalizavus pavienių interpretavimo rodiklių pokyčius gauti šie rezultatai (4 lentelė).

Atskirų interpretavimo rodiklių analizė atskleidė, kad eksperimentinėje grupėje tolygiai daugėjo *jautriai*, *kryptingai*, *išraiškingai* interpretuojančių muziką: įvertintų aukščiausiu balu mokinių skaičius padvigubėjo, o kontrolinėje grupėje liko beveik nepakitęs. Tiek eksperimentinėje, tiek kontrolinėje grupėse padvigubėjo vaikų, kurie visada muziką atlieka *laisvai*. Tai bene vienintelis požymis, pagal kurį aukšto kū-

2 pav. Eksperimentinės ir kontrolinės grupių vaikų interpretavimo pokyčių lyginimas

4 lentelė. Eksperimentinės bei kontrolinės grupių interpretavimo rodiklių pokyčių lyginimas (sk., proc.)

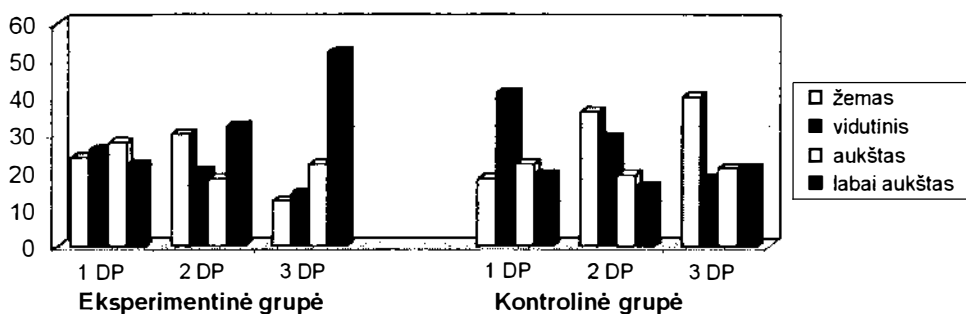
Grupė	Pjuvis	Laisvumas				Jautrumas				Kryptingumas				Išraiškumas			
		žemas	vidutinis	aukštas	l. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	l. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	l. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	l. aukštas
E	I	3 5.8	19 37.3	19 37.3	10 19.6	2 3.9	16 31.4	19 37.3	14 27.4	3 5.8	17 33.3	21 41.2	10 19.6	5 9.8	16 31.4	20 39.2	10 19.6
	II	1 1.9	13 25.5	20 39.3	17 33.3	1 2.0	12 23.5	21 41.2	17 33.3	2 3.9	14 27.5	22 43.1	13 25.5	2 3.9	14 27.5	18 35.3	17 33.3
	III	-	10 19.6	18 35.3	23 45.1	-	5 9.8	16 31.4	30 58.8	-	9 17.6	18 35.3	24 47.1	-	9 17.6	16 31.4	10.9
K	I	3 6.5	17 37	19 41.3	7 15.2	9 19.6	12 26.1	18 39.1	7 15.2	18 39.1	14 30.4	12 26.1	2 4.4	6 13.0	19 41.3	17 37.0	4 8.7
	II	4 8.7	12 26.1	21 45.6	9 19.6	4 8.7	13 28.3	21 45.6	8 17.4	12 26.1	14 30.4	15 32.6	5 10.9	8 17.4	20 43.5	14 30.4	4 8.7
	III	5 10.9	11 23.9	17 36.9	13 28.3	8 17.4	18 39.1	14 30.4	6 13.0	16 34.8	25 54.3	5 10.9	-	11 23.9	17 36.9	14 30.4	4 8.7

rybiškumo mokinių ženkliai padaugėjo ir kontrolinėje grupėje. Kita vertus, dainuojančių tik kartais eksperimentinėje grupėje sumažėjo du kartus, o kontrolinėje – labai nežymiai.

Visais atvejais eksperimentinėje klasėje labai padaugėjo labai aukšto ir sumažėjo vidutinio kūrybiškumo mokinių. Žemo ir aukšto kūrybiškumo mokinių arba daugėjo, arba mažėjo labai nedaug. Tuo tarpu kontrolinėse klasėse pagal daugumą interpretavimo požymių labai aukšto kūrybiškumo vaikų mažėjo, o žemo – daugėjo.

Mokinių komponavimo pokyčiai. Išanalizavus gautus duomenis, pirmiausiai buvo siekta atskleisti bendras mokinių kūrybiškumo, pasireiškiančio komponuojant muziką, pokyčių tendencijas (3 paveikslas).

Tyrimo pradžioje eksperimentinės ir kontrolinės grupių vaikų pradinis kūrybiškumas, pasireiškiantis komponuojant muziką, beveik nesiskyrė. Pusantrų metų trukęs kūrybiškumo ugdymas turėjo didelę įtaką eksperimentinės grupės mokiniams: dvigubai padaugėjo labai aukšto (nuo 23,1 proc. iki 51,2 proc.) ir perpus sumažėjo žemo (nuo 23,1 proc. iki 11,2 proc.) kūrybiškumo vaikų. Aukšto ir vidutinio kūrybiškumo mokinių skaičius kito nedaug. Tuo tarpu kontrolinėje grupėje ženkliai sumažėjo vidutinio (nuo 41,3 proc. iki 18,5 proc.), tačiau daugiau nei du kartus padaugėjo žemo (nuo 17,4 proc. iki 39,5 proc.) kūrybiškumo vaikų. Pavienių kūrybiškumo rodiklių pokyčiai atrodo taip (5 lentelė).

3 pav. Eksperimentinės ir kontrolinės grupių vaikų komponavimo pokyčiai

5 lentelė. Eksperimentinės ir kontrolinės grupių komponavimo rodiklių pokyčių palyginimas (sk., proc.)

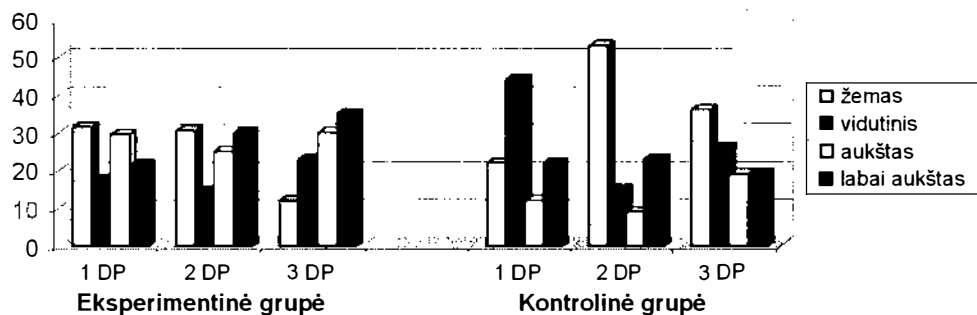
Grupė	Pjūvis	Nuoseklumas				Įvairumas				Tikslumas				Nestandartiškumas			
		žemas	vidutinis	aukštas	l. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	l. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	l. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	l. aukštas
E	I	6 11.8	14 27.5	16 31.4	15 29.4	5 9.8	13 25.5	20 39.2	13 25.5	9 17.7	21 41.2	17 33.3	4 7.8	12 23.5	18 35.3	15 29.4	6 11.8
	II	1 1.9	8 15.7	19 37.3	23 45.1	1 1.9	12 23.5	19 37.3	19 37.3	2 3.9	13 25.5	19 37.3	17 33.3	4 7.8	12 23.5	22 43.1	13 25.5
	III	–	4 7.8	12 23.5	35 68.6	–	7 13.7	17 33.3	27 52.9	–	6 11.8	12 23.5	33 64.7	–	10 19.6	20 39.2	21 41.2
K	I	4 8.7	13 28.3	15 32.6	14 30.4	13 28.3	12 26.1	11 23.9	10 21.7	10 21.7	16 34.8	16 34.8	4 8.7	8 17.4	19 41.3	15 32.6	4 8.7
	II	5 10.9	16 34.8	10 21.7	15 32.6	10 21.7	16 34.8	15 32.6	5 10.9	5 10.9	17 36.9	19 41.3	5 10.9	17 36.9	20 43.5	8 17.4	1 2.1
	III	9 19.6	14 30.4	12 26.1	11 23.9	12 26.1	14 43.5	14 30.4	–	9 19.6	19 41.3	17 36.9	1 2.1	12 26.1	13 28.3	16 34.8	5 10.9

Apibendrinus duomenis pastebėta, kad eksperimentinės grupės mokinių gebėjimas nuosekliai, įvairiai, tiksliai ir nestandartiškai komponuoti muziką tolygiai augo. Taip komponuojančių vaikų ženkliai padaugėjo, o kontrolinėje – išliko beveik tiek pat. Ryškiausiai pasikeitė eksperimentinės grupės vaikų komponavimo *tikslumas*. Tuo tarpu kontrolinėje grupėje didesnių pokyčių neužfiksuota. Taip pat paaiškėjo, kad tiek eksperimentinėje, tiek kontrolinėje grupėse pagal visus tris diagnostinius pjūvius rasta daugiausia mokinių, kurie muziką komponuoja *nuosekliai*.

Išanalizavus duomenis apie **muzikos vertinimo pokyčius** buvo pastebėta, kad šios muzi-

kinės veiklos sritys vaikų kūrybiškumas keitėsi tolygiausiai (4 pav.).

Didžiausi pokyčiai nustatyti išanalizavus duomenis apie žemo kūrybiškumo mokinius: tokių vaikų eksperimentinėje grupėje sumažėjo beveik tris kartus (nuo 32,7 proc. iki 12,5 proc.), o kontrolinėje padaugėjo beveik dvigubai (nuo 21,7 proc. iki 39,5 proc.). Tiek aukšto, tiek ir labai aukšto kūrybiškumo mokinių skaičius abiejose grupėse keitėsi labai nedaug. Detalesnė pavienių vertinimo rodiklių pokyčių analizė patvirtino, kad kryptinga ugdomoji veikla eksperimentinėje grupėje turėjo teigiamą poveikį mokinių gebėjimui kūrybiškai vertinti muziką (6 lentelė).

4 pav. Eksperimentinės ir kontrolinės grupių vaikų kūrybiškumo vertinant muziką pokyčiai

6 lentelė. Eksperimentinės ir kontrolinės grupių muzikos vertinimo rodiklių pokyčiai (sk., proc.)

Grupė	Pjūvis	Aiškumas				Įvairiapusiškumas				Adekvatumas				Savitumas			
		žemas	vidutinis	aukštas	I. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	I. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	I. aukštas	žemas	vidutinis	aukštas	I. aukštas
E	I	2 3.9	14 27.5	27 52.9	8 15.7	1 1.9	16 31.4	25 49.0	9 17.6	1 1.9	15 29.4	29 56.9	6 11.8	2 3.9	19 37.3	24 47.1	6 11.8
	II	2 3.9	15 29.4	17 33.3	17 33.3	1 1.9	10 19.6	23 45.1	17 33.3	1 1.9	9 17.6	21 41.2	20 39.2	1 1.9	13 25.5	19 37.3	18 35.3
	III	–	7 13.7	17 33.3	27 52.9	–	5 9.8	16 31.4	30 58.8	–	6 11.8	14 27.5	31 60.8	1 1.9	8 15.8	17 33.3	25 49.0
K	I	2 4.3	13 28.3	18 39.1	13 28.3	7 15.2	16 34.8	16 34.8	7 15.2	3 6.5	10 21.8	17 36.9	16 34.8	1 2.2	18 39.1	18 39.1	9 19.6
	II	5 10.9	14 30.4	17 36.9	10 21.8	4 8.7	22 47.8	14 30.4	6 13.0	3 6.5	13 28.3	18 39.1	12 26.1	8 17.4	22 47.8	13 28.3	3 6.5
	III	6 13.0	15 32.6	21 45.7	4 8.7	12 26.1	15 32.6	15 32.6	4 8.7	5 10.9	19 41.3	17 36.9	5 10.9	8 17.4	15 32.6	15 32.6	8 17.4

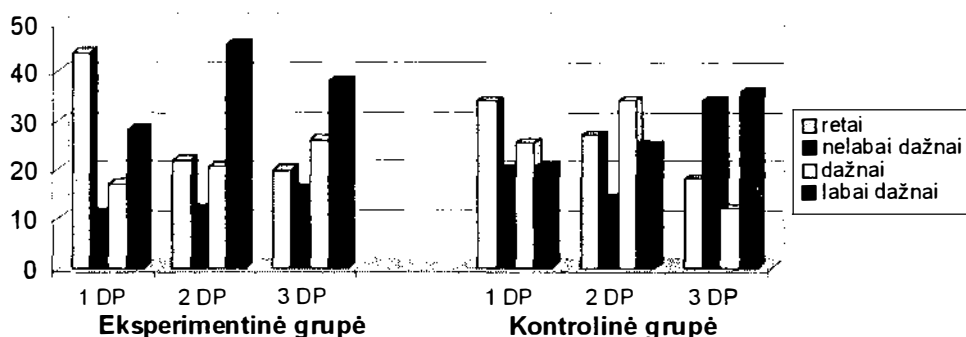
Kaip galima pastebėti, labiausiai pasikeitė eksperimentinės grupės vaikų vertinimų *savitu- mas* ir *adekvatumas*. Gebančių taip apibūdinti muziką padaugėjo keturis ar penkis kartus. Taip pat eksperimentinėje grupėje reikšmingai padaugėjo vaikų, vertinančių muziką *aiškiai* ir *įvairiapusiškai*. Kontrolinėje grupėje tokių vaikų sumažėjo dvigubai, o kartu radosi daugiau mokinių, kuriems taip vertinti muziką yra sunku.

Išanalizavus tyrimo duomenis apie **muzikinėje veikloje mokinių patiriamus išgyvenimus** pastebėta, jog eksperimentinė ir kontrolinė grupės labai panašios, nors pirmosios grupės mokinių emocijos ir labiau diferencijuotos. Tyrimo metu nustatyti išgyvenimų pokyčiai abiejose grupėse išryškino tas pačias tendencijas: bėgant laikui daugėja dažnai vienokias ar kitokias emo-

cijas patiriančių ir mažėja jų neišgyvenančių mokinių (5 pav.).

Kaip matome, praėjus pusantrų metų eksperimentinės grupės vaikai labiau išgyvena dėl savo veiklos ar jos rezultatų, nors labai dažnai patiriančių emocinius išgyvenimus daugiausia buvo pedagoginio eksperimento viduryje. Kontrolinėje grupėje tokių mokinių skaičius taip pat padidėjo. Beveik neišgyvenančių dėl savo veiklos tiek eksperimentinėje, tiek ir kontrolinėje grupėse sumažėjo du kartus (E. gr. – nuo 44,2 proc. iki 20 proc., K. gr. – nuo 34,8 proc. iki 18,4 proc.). Galima daryti prielaidą, kad mokiniai yra neabejingi savo veiklai, ir šis suinteresuotumas didėja kartu su muzikinės veiklos patirtimi.

Atskirai buvo domėtasi, kokias emocijas vaikai išgyvena dažniau: teigiamas ar neigiamas (7 lentelė).

5 pav. Eksperimentinės ir kontrolinės grupių vaikų išgyvenimų dažnumo pokyčiai

7 lentelė. Eksperimentinės ir kontrolinės grupių mokinių teigiamų ir neigiamų išgyvenimų dažnumo pokyčiai (sk., proc.)

Pjūvis	Džiaugsmas, pasigėrėjimas, pasitenkinimas								Nusiminimas, liūdesys							
	Eksperimentinė grupė				Kontrolinė grupė				Eksperimentinė grupė				Kontrolinė grupė			
	Retai	Nedažnai	Dažnai	Labai dažnai	Retai	Nedažnai	Dažnai	Labai dažnai	Retai	Nedažnai	Dažnai	Labai dažnai	Retai	Nedažnai	Dažnai	Labai dažnai
I	2 3.9	14 27.5	20 39.2	15 29.4	2 4.3	19 41.3	14 30.4	11 23.9	4 7.8	18 35.3	25 49.0	4 7.8	8 17.4	13 28.3	16 34.8	9 19.6
II	1 1.9	9 17.6	14 27.5	27 52.9	4 8.7	18 39.1	12 26.1	12 26.1	4 7.8	16 31.4	26 51.0	5 9.8	2 4.3	13 28.3	24 52.2	7 15.2
III	–	6 11.8	15 29.4	30 58.8	5 10.9	14 30.4	18 39.1	9 19.6	4 7.8	29 56.9	16 31.4	2 3.9	1 2.2	11 23.9	29 63.0	5 10.9

Pažymėtina, kad eksperimentinėje grupėje dvigubai padaugėjo mokinių, labai dažnai patiriančių džiaugsmo, pasitenkinimo, pasididžiavimo emocijas. Tuo tarpu kontrolinėje grupėje tokių mokinių skaičius keitėsi labai nedaug. Taip pat paaiškėjo, kad eksperimentinės grupės vaikai tyrimo pabaigoje rečiau išgyvena liūdesio emociją. Kontrolinėje grupėje retai patiriančių liūdesį vaikų sumažėjo, o dažnai – padaugėjo.

Išvados

Svarbiausios pirmų–antrų klasių mokinių kūrybiškumo ugdymo kryptys: muzikinės patirties kaupimas, savarankiškumo muzikinėje veikloje skatinimas, kūrybinės saviraiškos poreikio stiprinimas.

Padedant mokiniams kaupti muzikinę patirtį svarbu plėtoti jų mokėjimą interpretuoti, komponuoti ir vertinti muziką (įtraukti mokinius į įvairią muzikinę veiklą, skatinti naudoti įvairias mokomąsias priemones, raginti muziką atlikti skirtingais būdais, formomis, siūlyti vertinti skirtingus muzikos kūrinių aspektus) ir žadinti mokinių meninius išgyvenimus (įtraukti mokinius į situacijas, kuriomis jie galėtų pajusti, išgyventi dvasines muzikos kūrinių vertybes, jomis žavėtis, pratinti savo veikloje vadovautis grožio kriterijumi).

Skatinant savarankiškumą pravartu: interpretuojant muziką vaikus pratinti atrasti, kas dainoje jiems atrodo svarbiausia, paraginti iš-

reikšti individualų santykį su muzikos kūriniu; komponuojant muziką leisti pasirinkti veikimo būdus, formas ir priemones, taip pat užduotis atlikti individualiu greičiu; vertinant muziką skatinti išsakyti tai, kas jaučiama ar galvojama; sudaryti mokiniams galimybę dalyvauti planuojant ir organizuojant mokymo procesą.

Stiprinant kūrybinės saviraiškos poreikį aktualu pratinti vaikus savo mintis, idėjas, jausmus įprasminti muzikinėje veikloje: leisti pasirinkti mokinių gyvenimo aktualijas atitinkančias temas, raginti įsivaizduoti galimas muzikos atlikimo situacijas ir poveikį klausytojams, skatinti išsakyti muzikinėje kūrybinėje veikloje patiriamas emocijas.

Ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą svarbu sudaryti sąlygas muzikinėje kūrybinėje veikloje mokiniams patirti sėkmę, pastebėti ir teigiamai vertinti jų kūrybos rezultatus ar pastangas geriau atlikti veiklą, kurti nuoširdžius, tarpusavio supratimu pagrįstus mokytojo ir mokinių bei pagarbius ir geranoriškus mokinių tarpusavio santykius, pačiam pedagogui būti kūrybiškumo pavyzdžiu.

Šiomis kryptimis organizuoto pedagoginio eksperimento rezultatai parodė, kad eksperimentinėje grupėje dvigubai padaugėjo labai aukšto ir beveik tris kartus sumažėjo žemo kūrybiškumo vaikų. Mokiniai tapo įžvalgesni, originalesni, o jų muzikinė kūrybinė veikla pasidarė lanktesnė ir sklandesnė.

LITERATŪRA

1. Csikszentmihalyi M. Creativity. Harper Collins Publishers 1996.
2. Daukšytė J. Humanistinis požiūris į ugdymą. Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius, 1993.
3. Jovaiša L. Edukologijos pradmenys. Kaunas: Technologija, 1997.
4. Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa, 1993.
5. Katinienė A. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Socialinių mokslų habilitacinis darbas. Vilnius, 1994.

6. Petrulytė A. Kūrybiškumo ugdymas mokant. Vilnius, 2001.
7. Piličiauskas A. Muzikos pažinimas. Vilnius: LAMUC, 1998.
8. Rinkevičius Z. Muzikos pedagogika. Klaipėda, 1998.
9. Sternberg R. J. The nature of creativity. Cambridge University Press, 1988.
10. Torrance E. P. The nature of creativity as manifest in its testing. Cambridge University Press, 1988.

THE DIRECTIONS OF JUNIOR SCHOOL CHILDREN'S CREATIVITY DEVELOPMENT THROUGH MUSIC ACTIVITY

Rūta Girdzijauskienė

Summary

In this article are pointed the most significant junior school children's creativity development directions: accumulation of music experience (presentation of music knowledge, development of the ability to arrange, interpret and evaluate music, stimulation of music experience), encouragement of self-dependence, stimulation of creative self-expression. The results of pedagogical experiment organized in this direction showed that in the experimental groups the children who interpret

expressively and purposefully arrange accurately and are non-stereotyped increased double the adequacy and originality of music evaluation improved a lot. The number of children who often experience joy, satisfaction, admiration emotions increased double as well. Both boys and girls' music activity became more fluent, flexible, original. In general the number of very creative children increased double and the number of not creative children decreased three times.

Gauta 2002 06 01

Printa 2002 09 23